

2002.

3. Осика І. В. Правова культура у формуванні правової, соціальної держави : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / І. В. Осика. — К., 2004.
4. Потякин А. А. Правовой нигилизм как вариант современного российского правосознания // Общество и политика. — Спб., 2000.
5. Співак В. І. Правова культура учасників виборчого процесу як засіб забезпечення реалізації виборчих прав громадян України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / В. І. Співак. — К., 2004.
6. Тодыка Ю. Н. Конституционные основы формирования правовой культуры. — Х., 2001.
7. Цимбалюк М. М. Формування правосвідомості громадян у процесі розбудови громадянського суспільства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12 / М. М. Цимбалюк. — К., 2004.
8. Тодыка О. Ю. Народовластие в условиях глобализации : [монография] / под ред. А. В. Петришина. — Х., 2005.
9. Загальна теорія держави і права : [підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл.] / [М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.] ; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. — Х., 2009.
10. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. — 2-ге вид., доп. і перероб. — К., 2004.
11. Сырых В. М. Теория государства и права : учебник / В. М. Сырых. — М., 2004.
12. Про вибори народних депутатів України : Закон України від 17 листоп. 2011 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

Надійшла до редакції 12.10.2012

В.М. Савіщенко

кандидат педагогічних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 340.1

РОЛЬ ОСВІТИ В УМОВАХ УТВЕРДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Статтю присвячено визначенню ролі освіти в умовах утвердження соціальної та правової держави. В процесі дослідження визначено поняття «освіта»; з'ясовано основні ознаки освіти; розглянуто погляди учених стосовно ролі та значення освіти в умовах утвердження соціальної та правової держави; зроблено методологічно-практичні висновки щодо ролі освіти в умовах становлення соціальної, демократичної держави.

Ключові слова: *освіта, роль, соціальна та правова держава.*

Статья посвящена определению роли образования в условиях утверждения социального и правового государства. В процессе исследования определено понятие «образование»; выяснены основные признаки образования; рассмотрены взгляды ученых относительно роли и значения образования в условиях утверждения социального и правового государства; сделаны методологические и практические выводы относительно роли образования в условиях становления социального, демократического государства.

Ключевые слова: *образование, роль, социальное и правовое государство.*

The article is devoted to determination of role of education in the conditions of claim of the social and legal state. In the process of research certainly of concept «education»; the basic signs of education are found out; the looks of scientists are considered in relation to a role and value of education in the conditions of claim of the social and legal state; it is done methodologically practical conclusions in relation to the role of education in the conditions of becoming of the social, democratic state.

Keywords: education, role, social and legal state.

Постановка проблеми. Для сучасного суспільства, розвиток людини як особистості є головною передумовою для суспільного прогресу, а освіта виступає могутнім фактором соціально-економічного, науково-технічного, культурного розвитку цивілізації і бере на себе відповідальність за виховання людини та її розвиток. Дослідження ролі освіти та науки, на сьогоднішній день, є дуже актуальною темою, так як всі зусилля окремо взятої людини були б марними, якби вона не ділилася своїми знаннями, набутими в процесі освоєння довкілля, зі своїми одноплемінниками і майбутніми поколіннями. Головне покликання освіти і науки саме в тому і полягає, щоб скарбниця людських знань завжди поповнювалася, а ланцюжок обміну знаннями і досвідом між поколіннями не переривався ніколи [1].

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Вагомим внеском у розв'язанні проблем ролі, розвитку, значення освіти та науки є праці М.І. Ануфрієва, В.М. Бехтерева, О.М. Бандурки, Ю.К. Бабанського, О.А. Грیشнова, І.В. Зайченка, Б.Т. Лихачева, Д.М. Освянка, Ж.Т. Тоценка, О.Н. Ярмиша та інших. Але зазначити, що дане питання повністю та комплексно досліджено ще поки неможливо. Окремі аспекти щодо визначення ролі та місця освіти та науки України в умовах утвердження правової та соціальної держави залишаються недослідженими дотепер, що й обумовлює актуальність нашого дослідження.

Метою статті є визначення ролі, значення освіти в умовах утвердження соціальної та правової держави. Для вирішення окресленої мети необхідно вирішити наступні завдання: дати визначення поняття «освіта»; з'ясувати ознаки освіти; розглянути погляди учених стосовно ролі та значення освіти в умовах утвердження соціальної та правової держави; зробити методологічно-практичні висновки щодо ролі освіти в умовах становлення соціальної, демократичної держави.

Виклад основного матеріалу. Дослідження ролі освіти в умовах утвердження соціальної та правової держави, можливе лише за умови розуміння самої природи освіти. На сьогодні не існує єдиної точки зору щодо визначення освіти, бо вона може визначатися і як сукупність систематизованих знань, умінь і навичок, набутих індивідом самостійно, або в процесі навчання в спеціальних навчальних закладах і як функція соціуму, що забезпечує відтворення та розвиток самого соціуму і систем діяльності, а також як одна з найбільш значущих коштів соціального відтворення суспільства і людини, одночасно процес і результат засвоєння

людьми, в першу чергу дітьми, підлітками і юнацтвом, систематизованих знань, умінь і навичок, необхідна умова підготовки людини до самостійного життя, до трудової діяльності. Так, Є.В. Бондаревська вважає, що освіта – це спеціальна форма соціального життя, в якому створюються зовнішні та внутрішні умови розвитку суб'єктів освітнього процесу у їх взаємодії, а також в автономному режимі в процесі освоєння цінностей культури. [2, с. 20]. В свою чергу М.С. Каган розглядає освіту [3], як процес поширення наукових знань. Також, наголошується на тому, що освіта направлена не стільки на отримання знань, скільки на формування мислення на основі отриманих знань [4]. Цікава позиція Г. Нойера і Ю. Бабанського, які розглядають освіту як ціннісний виховний процес та ототожнюють з вихованням взагалі [5]. В.М. Бехтерев зазначає, що «якщо освіта спрямована на примноження людських знань і, отже, на збільшення ерудиції, то виховання розвиває розум людини, привчаючи її до синтезу й аналізу, воно слугує облагородженню душевних почуттів і створенню та зміцненню її волі. Звідси зрозуміло, що якою б освіченою не була людина, то коли розум її не відзначається певною гнучкістю, якщо почуття її залишилися на рівні грубого егоїзму, якщо вона з рештою не має і волі, то вся її освіченість з погляду загальної користі буде лише баластом, і не більше. Якщо, з іншого боку, людина з освітою протягом свого розвитку отримує відповідне спрямування почуттів і волі, то її освіченість може стати лише засобом та знаряддям до задоволення особистих пристрастей і в цьому розумінні слугуватиме лише формуванню шкідливого члена нашого суспільства» [6, с. 5]. З точки зору Ж.Т. Тощенко, освіта – це, насамперед, «рівень знань», яким володіють учні та студенти, усе населення країни [7, с. 336]. Д.М. Овсянко зі свого боку зазначає, що під освітою розуміється цілеспрямований процес навчання й виховання в інтересах особистості, суспільства, держави, який супроводжується констатацією досягнення громадянином визначених державою освітніх рівнів (освітніх цінностей) [8, с. 316]. Б.Т. Лихачев вбачає сутність освіти в тому, що вона як ідея концентрованим вираженням соціально-економічних, політичних, морально-виховних і культурних потреб суспільства в освічених й розвинених людях, що задовольняються спеціально створеною державно-суспільною системою загальноосвітніх та спеціальних навчальних закладів [9, с. 28]. О.А. Грішнова підкреслює, що освіта та професійна підготовка є фундаментом людського розвитку і прогресу суспільства. Вони також виступають гарантом індивідуального розвитку, плекають інтелектуальний, духовний та виробничий потенціал суспільства. Розвиток держави, структурні перетворення на мікро- і макроекономічному рівні мають гармонічно поєднуватися з реформою освіти та професійною підготовкою для того, щоб задовільнити потреби і прагнення людей, особливо молоді, встановити нову систему цінностей, відповідали запитам людства щодо змін у сфері роботи як у громадянському, так і в приватному секторах [10, с. 101]. На думку українського ученого В.Б.

Шевченка, освіта - це поняття української філософії і культури, що теоретично фіксує, виражає і пояснює соціокультурне самовідтворення конкретно взятої нації і, зрештою, всього людства. Педагогічна освіта розуміється як школа (адукація), в якій спеціально створений у суспільстві “цех” учителів навчає учнів і студентів. Політична освіта (адукація) - це найдешевший засіб реалізації довгострокової державної політики, мета якої максимально пристосувати молоде покоління до вимог режиму влади й правопорядку. Загалом зміст поняття “освіта” досить складний. Функціонально він усталює в сучасному вимірі суспільного буття створені в різних місцях і в різні часи людьми такі знання, уміння, вигадки, знаки і символи, що забезпечують соціокультурне самозбереження, ідентичність націй [11]. Звертаючись до сутнісної характеристики освіти С.І. Гессен писав, освіта є не що інше, як культура індивіда. І якщо по відношенню до народу культура є сукупністю невичерпних ідей-завдань, то відносно індивіда освіта є невичерпним завданням [12, с. 35].

Звернемося до тлумачного словника української мови, в якому освіта розглядається, як: а) процес здобуття (передачі) розширення, підвищення рівня знань, навчання, просвіта; б) сукупність систематизованих знань, умінь навичок, набутих у результаті навчання; в) загальний рівень знань людини, що часто співвідносяться з рівнем навчального закладу, який вона закінчила або в якому навчалася; г) система закладів і установ, призначених для навчання [13, с. 599]. Стосовно процесу освіти, ще за часів Радянського Союзу у Великій Радянській енциклопедії освіта розглядалась як процес та результат засвоєння систематизованих знань, вмінь, та навичок, а в процесі освіти відбувається передача від покоління до покоління знання всіх тих духовних багатств, які виробило людство, засвоєння результатів суспільно-історичного пізнання відображеного в науках про природу, суспільство, техніку [14, с. 218].

Закон України «Про освіту», дає таке визначення поняття освіта – це – основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями. Освіта в Україні ґрунтується на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості, взаємоповаги між націями і народами. Освіта – основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави [15]. У рішенні Конституційного суду України зазначається: «освіта – це цілеспрямований процес виховання і навчання з метою набуття встановлених державою освітніх рівнів» [16].

Таким чином, узагальнюючи підходи до визначення поняття «освіта» в науковій літературі, а також у нормативно-правових актах можна

зробити висновок, що під освітою розуміється: а) процес засвоєння (оволодіння) знаннями, уміннями та навичками; б) процес виховання як освоєння людиною культурного досвіду суспільства; в) сукупність знань, умінь та навичок як результат процесу навчання; г) система навчальних закладів. Освіта є одним із чинників, що формує інтелект суспільства і таким чином впливає на формування поведінки не лише окремих індивідів, а й соціуму в цілому; здійснює підготовку кадрового потенціалу практично для всіх сфер виробництва, що визначає поведінку індивідів на фаховому рівні; провадить виховну політику через систему інституційних структур, формуючи при цьому певний соціокультурний простір як окремих індивідів, так і окремих соціальних груп та суспільства в цілому; є складовою частиною тіньового сектору економіки і здійснює відповідний вплив на формування тіньових поведінкових актів. Завдання, що постають в системі освіти населення, можуть бути зведені до таких основних: а) ґрунтовний аналіз галузевих державних стандартів щодо змісту, обсягу та рівня викладання у навчальних закладах; б) приведення законодавчого регулювання питання правової освіти у відповідність до вимог та потреб інформаційної доби, формування в Україні правової держави і громадянського суспільства; в) визначення освітніх напрямів, в яких бракує галузевих стандартів; г) забезпечення розроблення галузевих стандартів з усіх освітніх напрямів; д) розроблення концепції безперервної освіти; є) створення належних умов для набуття громадянами знань про свої права, свободи і обов'язки тощо [17, с. 53].

З перетворенням України на самостійну державу освіта стала власною справою українського народу. Розбудова системи освіти, її докорінне реформування мають стати основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу народу, виходу вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень, національного відродження, становлення державності та демократизації суспільства в Україні. Динамізм, притаманний сучасній цивілізації, зростання соціальної ролі особистості, гуманізація та демократизація суспільства, інтелектуалізація праці, швидка зміна техніки і технологій в усьому світі – все це потребує створення таких умов, за яких народ України став би нацією, що постійно навчається [18]. На думку Г.Б. Корнетова, фундаментальною антропологічною основою освіти є принципово нова незавершеність кожної людини, що з'являється на світі, яка від народження володіє організмом, нескінченно відкритим для навчання та оволодіння соціальним досвідом. Лише перебуваючи включеною до павутини людських відносин, міжособистісного спілкування та взаємодії, діючи в світлі культури, навчаючись користуватись її надбанням та відтворюючи її, людина набуває свій людський образ, тобто освідчується. Освіта постає одночасно як процес, що розвивається перманентно, і як результат, який фіксується в кожний момент цього процесу [19, с. 19]. Освіта містить у собі велику пізнавальну та перетворювальну цінність: навчання, в процесі якого людина за-

довольняє потреби в знаннях, одержанні необхідних умінь і навичок, займає центральне місце в житті людини. Завдяки пізнавальній діяльності відбувається перетворення біоістоти в біосоціальну особистість, яка має глибинні знання законів дійсності, володіє методами пізнання для здійснення ефективної діяльності в сферах матеріального та духовного виробництва, а також здатна до прогнозування [20, с. 44].

Також, слід підкреслити, що зв'язок освіти з суспільством не є одностороннім. З одного боку сфера освіти сприяє закріпленню традицій і досвіду, впливає на хід і результати соціально-економічних реформ, на розвиток країни і суспільства. З іншого боку, вона допомагає міняти психологію людини, адаптувати до умов ринкової економіки його ділові здібності і професійну кваліфікацію [21, с. 188]. Таким чином, підсумовуючи вищезазначене можна сказати, що знання передаються через освіту, виступають найважливішою умовою прогресивного соціального і культурного розвитку. Від того, в якій формі, які знання є предметом передачі, залежить її функціональна значущість у наступних пізнавально-перетворювальних процесах науково-технічного прогресу. Саме тому освітня система є тою формою, яка повертає суспільству науковий потенціал, що знаходить нове життя, культивує особливість, збагачуючи її духовний світ – цей живильний ґрунт, на котрому виростає в ході освіти у якісно новому вигляді наукове знання. В цьому особлива роль і разом з тим найвища відповідальність освітньої діяльності. Від того, як успішно функціонує освіта, залежить практична реалізація культурно-творчої спрямованості соціальної функції науки. Освітня система – єдиний у своєму роді соціальний інститут, завдяки якому реалізуються, розвиваються, збагачуються, розширюються наукові знання. Вона пов'язана безпосередньо з людською особистістю, її духовним світом, створюючи умови її формування і збагачення [22, с. 61]. Сам термін «система» означає (з грецького, *systema* – ціле, що складається з частин) - розумова діяльність, в процесі якої досліджувані об'єкти організуються в певну систему на основі обраного принципу. Найважливіший вид структури - класифікація, а саме розподіл об'єктів за групами на основі встановлення подібності й розходження між ними (наприклад, класифікація тварин, рослин, хімічних елементів) [23, с. 332]. З цього визначення витікає характеристика системи, як єдність і цілісність взаємопов'язаних між собою елементів. Такий термін, як «система», включає в себе термін «зв'язок», «елемент», «ціле», а також «структура». Необхідно зауважити, що система освіти – це єдність взаємопов'язаних підсистем, яка складається з взаємопов'язаних складових.

Закон України не містить визначення поняття система освіти, що, на нашу, думку є суттєвим недоліком. У зв'язку з чим пропонуємо вилучити ст. 28 Закону України «Про освіту» в наступній редакції: «Система освіти – це єдність взаємопов'язаних підсистем, яка складається з взаємопов'язаних складових: з дошкільної, загально середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої освіти, післядипломної освіти, аспі-

рантури, докторантури, самоосвіти».

Відповідно до Закону України «Про освіту» система освіти України складається із закладів освіти, наукових, науково-методичних установ, науково-виробничих підприємств і місцевих органів управління освітою та самоврядування в галузі освіти. Структура освіти включає: дошкільну, загальну середню, позашкільну, професійно-технічну, вищу освіту, післядипломну освіту, аспірантуру, докторантуру, самоосвіту. Кожний із зазначених елементів відіграють власну роль у відтворенні освітнього потенціалу суспільства і утворюють систему освіти. Так, дошкільна освіта [24], виховання якої здійснюється у сім'ї та дошкільних закладах освіти у взаємодії з сім'єю і мають на меті забезпечення фізичного, психічного здоров'я дітей, їх всебічного розвитку, вироблення умінь, навичок, необхідних для подальшого навчання. Взагалі, дошкільна освіта це фундамент, на якому базується вся подальша освіта. Тому зважаючи на це, збереження та розвиток суспільної дошкільної освіти є завданням державної ваги. Загальна середня освіта – цілеспрямований процес оволодіння систематизованими знаннями про природу, людину, суспільство, культуру та виробництво засобами пізнавальної і практичної діяльності, результатом якого є інтелектуальний, соціальний і фізичний розвиток особистості, що є основою для подальшої освіти і трудової діяльності [25]. Професійно-технічна освіта є комплексом педагогічних та організаційно-управлінських заходів, спрямованих на забезпечення оволодіння громадянами знаннями, вміннями і навичками в обраній ними галузі професійної діяльності, розвиток компетентності та професіоналізму, виховання загальної і професійної культури. Професійно-технічне навчання - складова професійно-технічної освіти. Професійно-технічне навчання передбачає формування у громадян професійних умінь і навичок, необхідних для виконання певної роботи чи групи робіт, і може здійснюватися у професійно-технічних навчальних закладах, а також шляхом індивідуального чи курсового навчання на виробництві, у сфері послуг [26]. Вища освіта – це рівень освіти, який здобувається особою у вищому навчальному закладі в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння змісту навчання, який ґрунтується на повній загальній середній освіті й завершується здобуттям певної кваліфікації за підсумками державної атестації. Під вищим навчальним закладом слід розуміти - освітній, освітньо-науковий заклад, який заснований і діє відповідно до законодавства про освіту, реалізує відповідно до наданої ліцензії освітньо-професійні програми вищої освіти за певними освітніми та освітньо-кваліфікаційними рівнями, забезпечує навчання, виховання та професійну підготовку осіб відповідно до їх покликання, інтересів, здібностей та нормативних вимог у галузі вищої освіти, а також здійснює наукову та науково-технічну діяльність [27].

Необхідно зазначити, що на початок 2010/2011р. навчального року в Україні нараховувалось 369 вищих навчальних закладів 111-IV рівнів акредитацій; 197 університетів; 62 академій; 109 інститутів і 1 консерваторія.

Із них статус «Національний» присвоєно 109 вищим навчальним закладам. Слід звернути увагу на те, що наукова діяльність у системі освіти України проводиться вищими навчальними закладами 111-IV рівня акредитації, а також навчальними закладами післядипломної освіти і науковими установами Академії педагогічних наук України. Післядипломна освіта, постає як спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення і оновлення її професійних знань, умінь і навичок або отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду. Аспірантура – форма планомірної підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів для освітніх установ вищої професійної освіти, науково-дослідницьких інститутів. Аспірантура організовується в тих освітніх закладах та науково-дослідних інститутах, які забезпечені висококваліфікованими науковими кадрами і мають відповідну науково-дослідницьку базу. Підготовка аспірантів проводиться на денній та заочній формах [28]. Самоосвіта – освіта, яку отримують в процесі самостійної роботи без проходження систематичного курсу навчання в стаціонарному навчальному закладі. Крім того, самоосвіта є невід’ємною частиною систематичного навчання в стаціонарних закладах, сприяє поглибленню, розширенню та більш міцному засвоєнню знань [29], але з цим визначенням самоосвіти ми погодитись не можемо, бо як на нашу думку самоосвіта, або самостійна діяльність людини по засвоєнню сукупності знань, умінь у даному випадку не є навчанням, а оскільки людина все-таки цим шляхом стає освіченою, то освіта виявляється за межами не тільки навчання, але і педагогічної сфери взагалі. Навчання виявляється лише деяким засобом, щоб отримати освіту, або стати освіченою людиною, але не єдиним.

Головним є те, що в системі освіти функціонує ще 317 загальноосвітніх шкіл-інтернатів, мережа загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та або розумового розвитку, а також спеціальні гімназії, інтернати, навчально-виховні комплекси, навчально-реабілітаційні центри, спеціалізовані класи для обдарованих дітей-інвалідів. Крім того, в системі Міністерства освіти, науки молоді та спорту України функціонує 115 дитячих будинків, в яких утримується 5,9 тис. дітей дошкільного та шкільного віку. Отже, в Україні навчальні заклади забезпечують реалізацію права громадян на освіту і по своїй суті мають статус відповідний до освітнього рівня. Очевидно, що система освітньої діяльності різним чином представлена в знанні для різних учасників процесу. Як зауважує П. Бурд’є «освітня система викликає до дії в нейтралізованому вигляді основні соціальні опозиції та завдяки їм, безперечно, робить внесок у їх символічне укріплення. Школа є місцем виробництва найбільш дієвих принципів та одночасно повністю легітимних класифікацій – це цариця класифікації, розміщена у класах [30]. Дуже цікавою вважаємо точку зору Д. Г. Лук’яненка, який у своїй роботі зазначає, що в сучасному світі роль освіти переосмислюється в тому сенсі, наскільки вона готує людей до життя у складному, взаємозалеж-

ному і дуже мінливому світі. Також освіта розглядається як позитивний процес, необхідний не просто щоб підвищити свій освітній чи кваліфікаційний рівень, але й щоб бути здатним адаптуватися і перелаштуватися у світлі нових вимог виробничої і суспільної життєдіяльності [31].

Висновок. Таким чином, дослідження сучасного стану освіти, її місця у суспільстві дозволяє зробити висновок, що роль освіти в умовах утвердження соціальної та правової держави полягає в тому, щоб засобами різних форм та методів навчання і виховання підготувати покоління до активної участі в житті соціальної держави, створити умови для розвитку особистості, здатної не тільки практично оцінювати ситуацію і адаптуватися до соціальних змін, а й оригінально мислити, реалізувати ідеї, продукувати власні, визначати шляхи позитивних перетворень, проявляти ініціативу і творчість. Зростання ролі освіти у житті суспільства неминуче супроводжують посилення знання наук, які аналізують ці знання, пізнання і методи дослідження.

Бібліографічні посилання

1. Бібліотека українських підручників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrlib.com.ua/sochm/printout.php?id=781>
2. Бондаревская Е.В. Концепция общепедагогической подготовки учителя в условиях многоуровневого образования в педагогическом вузе: научно-методич. Разработка / Е.В. Бондаревская. – Ростов н/ Дону: РГПИ, 1992. – 20 с.
3. Каган М.С. «Системный поход и гуманитарное знание» (избр.ст.)/ М.С.Каган. – Л.:Изд-во Ленинград ин-та. – 1991. – 384 с.
4. Тамм А.Є. Державна політика в галузі освіти:[курс лекцій] А.Є.Тамм, О.В.Радченко.-Х: Вид-во Хар РІНАДУ «Магістр»,2006. – 116 с.
5. Педагогіка/[О.А.Абдуллина, В.С.Аранский, Ю.К.Бабанский и др.]; редкор. Г.Нойер, Ю.К.Бабанский и др.-М.Просвещение, 1978 – 512с.
6. Бехтерев В.М. Вопросы общественного воспитания / В.М. Бехтерев. – М.,1990. – 541 с.
7. Тощенко Ж.Т. Социология. Общий курс / Ж.Т. Тощенко. – М. Прометей Юрай, 2001. – 511 с.
8. Освянко Д.М. Административное право: учебное пособие / Д.М. Освянко; Под ред. Г.А. Гуманова. – М.: Юрист, 1999. – 448 с.
9. Лихачев Б.Т. Педагогіка. Курс лекцій / Б.Т. Лихачев. – : Юрайт, 1999. – 523 с.
10. Гришнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки / О.А. Гришнова. – К.: т-во «Знання» КОО,2001. – 254 с.
11. Шевченко В.Б. «Стан української освіти в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=626>
12. Гессен С.И. Основы педагогики: Введение в прикладную философию / С.И. Гессен. – М.: Школа-Пресс, 1995. – 448 с.
13. Тлумачний словник української мови /За ред.,д-ра філол.,наук,проф., В.С.Калашника-2ге, вид. випр.. і доп.;-Х: Прапор. 2005.-992с.
14. Большая советская энциклопедия. – М.: 3-е из-во. «Советская энциклопедия». 1974 – 631 с.
15. Про освіту: Закон України від 23.05.1991 № 1060-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – N 34. – ст.451
16. Конституційний Суд України: Рішення у справі про доступність і безоплатність освіти від 04.03.2004 № 5-рп/2004
17. Богачов С.В. Теоретико-правові засади правової освіти населення в Україні: [Монографія] / С.В. Богачов.– К.: «МП «Леся», 2011. – 216 с.
18. Офіційний Інтернет-портал Верховна Рада України,база [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/896-93>

19. Корнетов Г.Б. Педагогические парадигмы базовых моделей образования / Г.Б. Корнетов. – М.:УРАО, 2001. – С. 19-20
20. Комарова О.А. Формування освітнього потенціалу суспільства: методологія, методика, практика / Ольга Альбертівна Комарова: Кіровоградський юридичний інститут ХНУВС. – Кіровоград: Центральне Українське видавництво, 2011. – 584 с.
21. Наука и образование в интересах устойчивого развития. Московская государственная академия делового администрирования / Под ред Т.И. Костиной. – 2006. – 564 с.
22. Позінкевич Р.О. Освіта в системі культури.: Монографія / Р.О. Позінеквич. – Луцьк: Ред. Вид. влд. «Вежа» Волин. Держ. Ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. – 348 с.
23. Российская педагогическая энциклопедия в двух томах, ТОМ II (М-Я). Председатель Научно-ред. Сов. Из-ва А. М. Прохоров, Гл. ред. А. П. Горкин, - М,-Науч. Изд.во «Большая Российская энциклопедия»,-1999, с.860
24. Про дошкільну освіту : Закон України від 11 лип. 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 49. – Ст. 259.
25. Про загальну середню освіту : Закон України від 13 трав. 1999 р. № 651-XIV // Відомості Верховної Ради. – 1999. – № 28. – Ст. 230
26. Про професійно-технічну освіту: Закон України 10.02.1998 № 103/98-ВР // Відомості Верховної Ради України // 1998. – N 32. – ст.215
27. Про вищу освіту: Закон України від 17.01.2002 № 2984-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. - N 20. - ст.134
28. Вишнякова С.М. Профессиональное образование Словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика / С.М. Вишнякова. — М. НМЦ СПО, 1999. — 538 с. [Електронний ресурс],-Режим посилання: <http://didacts.ru/dictionary/1057/word/aspirantura>
29. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / Гончаренко С.У. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
30. Бурдьє П. Система образования и система мышления / П. Бурдьє. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.informika.ru/text/magaz/higher/2_97/5razdel.html.
31. Лук'яненко Д.Г. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу. <http://ecolib.com.ua/article.php?book=20&article=2317>.

Надійшла до редакції 24.12.2012

Ю.А. Алексєєва

здобувач

*(Харківський національний
університет внутрішніх справ)*

УДК 351.74

СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ЖАНДАРМСЬКОЇ ЗАЛІЗНИЧНОЇ ПОЛІЦІЇ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ (ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

У статті в контексті загальних проблем реформування поліцейської системи Російської імперії у другій половині XIX ст. розглядається питання становлення і розвитку інституту жандармської залізничної поліції на території українських губерній. Аналізуються система жандармських поліцейських управлінь та відділень, їх компетенція та підстави розширення повноважень в процесі розвитку революційного руху та зростання рівня злочинності, змін адміністративного та кримінального законодавства.

Ключові слова: жандармська залізнична поліція, мережа залізниць, українські губернії, функції поліції, нагляд, дізнання.